

(Kort bemærkning).

Forhandling

Birte Weiss (S):

Jeg bad i mit indlæg ministeren bekræfte, at man ville være åben og ikke alt for bureaukratisk i sin holdning til alle de spændende initiativer, der nu spontant er begyndt at opstå ude på de enkelte uddannelsesinstitutioner, og til at knytte kontakter til kolleger i østeuropæiske lande. Jeg synes, som jeg sagde i mit indlæg, at dette forslag er en god anledning til, at vi så tilsiger hinanden – ministeren og Folketinget – at herom vil vi ikke lege den lille bogholder og henvise til, at det ikke var forudset dengang, da man lagde planer, og at der ikke er nogen bevilling til det, at vi viser i praksis åbenheden og optagetheden af også nogle af de spontant og selvgroede initiativer, således at de kan få lov til at udvikle sig.

Undervisnings- og forskningsministeren (Bertel Haarder):

Ja, det vil jeg bestemt gerne bekræfte. Det er ministeriets opgave ikke bare at være ægte-skabsbureau, men også fødselshjælper, som jo vedrører en lidt senere fase i processen.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til Markedsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af lovforslag nr. L 107:

Forslag til lov om ændring af lov om Arbejdsgivernes Elevrefusion.

Af Klaus Hækkerup (S) m.fl.
(Fremsat 7/12 89).

Lovforslaget sættes til forhandling.

Undervisnings- og forskningsministeren (Bertel Haarder):

Forslaget går ud på at etablere en supplerende finansiering af refusionerne og på at forhøje refusionsudbetalingernes størrelse i AER-systemet. Der skal altså skaffes flere penge til AER, altså Arbejdsgivernes Elevrefusionskasse.

Ifølge lovteksten skal disse ekstra indtægter skaffes ved indførelse af et særligt arbejdsgiverbidrag, der pålægges såvel private som offentlige arbejdsgivere. De eksisterende AER-udgifter skal som hidtil finansieres ved udbetaling fra staten, dvs. med midler, der hidrører fra arbejdsmarkedsbidraget. Dette bidrag er i 1990 i alt på cirka 580 mio. kr. Arbejdsmarkedsbidragsfinansieringen indførtes som bekendt 1. januar 1988 som led i eksportpakken og udgør en promillesats af momsgrundlaget. Så vidt det tekniske.

Regeringen er betænkelig ved på denne måde at etablere et nyt særligt bidrag til AER og i den forbindelse at pålægge også offentlige arbejdsgivere bidragspligt. Det er en lidt besværlig model, og jeg tvivler på, at den vil få den ønskede effekt.

Arbejdsministeren har oplyst, at et sådant særligt bidrag vil være forholdsvis dyrt at opkræve og etablere. Alene driften er skønnet til 6-8 mio. kr. om året, hvortil kommer ulempen for den enkelte arbejdsgiver.

De offentlige arbejdsgivere skal selvfølgelig medvirke til at skaffe flere lære- og praktikpladser, men helst ikke på en besværlig måde. I øvrigt mener jeg, at lovforslaget mangler hjemmel til, at de offentlige arbejdsgivere kan modtage lønrefusionen, men det kunne naturligvis udbedres.

Man kan stille spørgsmålet: Skal disse refusioner hæves? I dag udgør de en gennemsnitlig dækningsgrad på 70 pct. af arbejdsgivernes lønudgift under skoleophold, men der er meget store forskelle fra fag til fag. Nogle steder er dækningsgraden oppe på 100 pct., og vi skulle jo nødig komme over 100 pct.

Det er ikke muligt at etablere en rimelig administrativ ordning, der er baseret på den enkelte arbejdsgivers lønudgift, på grund af de meget store forskelle i lønsatser, der er.

[Undervisnings- og forskningsministeren]

Jeg tror derfor ikke, at en forhøjelse af refusionstaksterne vil afhjælpe praktikpladsmangelen. Vi risikerer endda, at det vil begrænse motivationen til at fastholde en rimelig lønudvikling for lærlinge og elever. AER giver kun refusion under skoleophold, hvorfor arbejdsgiveren selv stadig må bære lønudgiften i den øvrige uddannelsesperiode, så vi skal være opmærksom på, hvilken effekt på lønudviklingen der er ved de systemer, vi eventuelt indfører.

Lærlinge og 2. dels EFG-elever har i dag gunstige økonomiske vilkår sammenlignet med jævnaldrende i andre ungdomsuddannelser. Lærlinge og 2. dels EFG-elever har således også for de flestes vedkommende opnået overenskomstsmæssig ret til fuld dækning af befordringsudgifter i forbindelse med skoleophold, hvorimod gymnasieelever, EFG-basiselever osv. betaler 210 kr. om måneden, der dog nu fra august sættes ned til 175 kr.

Noget tyder i øvrigt på, at den tilskudsordning, der i efteråret 1989 blev etableret i AER-regi, tilsyneladende ikke har givet de store resultater. Dette kan man dog ikke sige helt sikkert endnu. Vi må vente, til vi kender effekten af denne tilskudsordning, og det gør vi formentlig i løbet af foråret eller senest til sommer. Ansøgningsfristen for at søge disse tilskud er jo 1. april 1990.

Jeg vil derfor foreslå, at vi afventer resultaterne af den nævnte tilskudsordning, men samtidig i samarbejde med arbejdsmarkedets parter går i gang med at overveje alternative og bedre løsninger, sådan at vi undgår at bruge vore knappe ressourcer uden den ønskede effekt.

Jeg vil gerne sammenfatte regeringens standpunkt i følgende punkter:

1. Vi er fuldstændig enige med forslagsstillerne i, at vi må søge med lys og lygte efter enhver tænkelig måde, hvorpå vi kan øge antallet af lære- og praktikpladser.

2. Vi skal være meget opmærksom på, om de ordninger, vi laver, har nogen virkning, og vi skal være meget opmærksom på deres eventuelle bivirkninger. Der er ingen tvivl om, at løntilskuddene i begyndelsen af 1980'erne havde den bivirkning, at det gav lønudviklingen for de pågældende grupper af unge en ekstra tak opad, og det vil sige, at det måske på længere sigt gjorde mere skade end gavn.

Endvidere synes jeg, at vi skal forsøge at lære af de aktuelle erfaringer, og jeg synes også, at vi

skal følge udviklingen og se, om det opsving, der er i gang, ikke skulle få den samme kraftige effekt, som opsvinget i begyndelsen af 1980'erne havde.

Der er noget, der tyder på, at der er et opsving i gang, også til gavn for de unge. Ser man på antallet af lære- og praktikpladser, blev der i 1988 indgået 31.834 aftaler; det er nu steget med 1.277, så vi nu altså er oppe over 33.000. Stigningen har altså været ca. 4 pct. Ser vi så på antallet af unge, der står registreret som lære- og praktikpladssøgende, er det sådan, at der i slutningen af oktober 1989 var 9.382, der erklærede, at de gerne ville have en plads. Dette er 1.623 færre end på samme tidspunkt i 1988, og på det tidspunkt – i slutningen af oktober – kan man i hvert fald ikke sige, at det er tilskudsordningen, der har givet effekten. Til gengæld tror jeg, at den fik en vis effekt ved juletid, men om det var en hamstringseffekt eller en varig effekt, ja, det kan vi endnu ikke sige med sikkerhed.

Altså regeringens budskab er:

Lad os analysere tingene meget nøje, før vi kaster os ud i en permanent ordning. Lad os for alt i verden fastholde arbejdsmarkedets parter ansvar i denne sag, men i øvrigt er regeringen åben over for alle forslag; vi vil altså gerne analysere dem, men før jeg lover at gå med til dem, vil vi være sikre på effekten og på, at de ikke får uheldige bivirkninger.

Sterup (KF):

Jeg vil gerne starte med at fastslå, hvad Det Konservative Folkeparti er enig med forslagsstillerne om.

Vi er nemlig enige om det meget væsentlige i at få tilvejebragt tilstrækkelig mange lære- og praktikpladser til de unge, som gerne vil have en faglig grunduddannelse, men vi er altså ikke enige om midlerne til at nå dette mål. Vi er ikke tilhængere af at forlænge den tilskudsordning, sådan som forslaget lægger op til, først og fremmest fordi den efter vores vurdering ikke har virket efter hensigten, men også ud fra den principielle indstilling, at det hverken er eller bør være en offentlig opgave at regulere forholdene i den private sektor. Hvordan har den tilskudsordning fungeret, som Socialdemokratiet ønsker forlænget og udbygget? Ifølge regeringspartiernes aftale med Socialdemokratiet fra august sidste år blev der bevilget 100 mio. kr. som tilskud til de arbejdsgivere, der ville op-

[Sterup]

rette lære- og praktikpladser i perioden frem til 1. januar 1990. Ved årsskiftet var der brugt 8 mio. kr., mens der lå yderligere ansøgninger for 12 mio. kr., men nu kan der søges om tilskud frem til 1. april for de lære- og praktikpladser, der er oprettet inden årsskiftet. Derfor kan man, som undervisningsministeren så rigtigt sagde, ikke gøre den endelige virkning op, før man har set den endelige behandling af de ansøgninger, der kommer indtil 1. april, men pengene bliver garanteret ikke brugt. Det er udtryk for, at det ikke er offentligt tilskud, der fremskaffer lære- og praktikpladser. I virkeligheden er denne tilskudsordning også lidt uretfærdig over for de tusindvis af virksomheder, som på eget initiativ og uden statsstøtte har taget unge ind i lære- og praktikpladser. Jeg synes, det er afgørende for hele diskussionen om lære- og praktikpladser at fastslå, at en læreplads ikke blot er en uddannelsesplads, en læreplads forudsætter, at der findes en arbejdsplads med beskæftigelse, som er relevant for lærlingens uddannelse. Det indebærer altså, at der dels skal forefindes en arbejdsplads med lokaler og udstyr, men hvad der er mere vigtigt: Den pågældende virksomhed skal have noget at bestille, så lærlingen kan arbejde med sit kommende fag. Når der i 1989 er indgået væsentligt færre uddannelsesaftaler inden for f.eks. autoområdet, er det derfor absolut ikke udtryk for faldende interesse i virksomhederne, men de har simpelt hen ikke beskæftigelse til lærlingene. De har derimod problemer nok med at færdiguddanne de lærlinge, de allerede har.

Kort og godt: Tilskud uanset størrelse, tvang uanset form kan ikke løse problemet. Det kan kun mere beskæftigelse i virksomhederne. Som undervisningsministeren nævnte det, har selvfølgelig også arbejdsmarkedets parter en opgave i at fremskaffe det tilstrækkelige antal lære- og praktikpladser. Organisationerne kan informere deres medlemmer om, at det er i virksomhedernes egen interesse at oprette en eller flere ekstra uddannelsespladser. Der er faktisk gennemført meget effektive kampanjer bl.a. i jern- og metalindustrien, hvor der er fremskaffet mange ekstra pladser. Netop nu er metalindustriens lærlingeudvalg ved at lægge sidste hånd på en ny kampagne, der skal skaffe flere lære- og praktikpladser. Det Konservative Folkeparti tror mere på det frie initiativ end på offentlig regulering og statsstøtte, også i dette spørgsmål.

Aage Frandsen (SF):

Selv om vi kun er ved begyndelsen af denne debat, er der ingen tvivl om, at ordføreren for forslagsstillerne, hr. Klaus Hækkerup, når debatten er ved at runde af, kan sige, at hensigterne var gode, intentionerne var man enig i, men det var bare ikke lige på den måde, det skulle foregå. Man er åben over for alle andre muligheder selvfølgelig, gode ideer er altid velkomne. Det er ligegyldigt, hvilke ideer man kommer med, de duer bare aldrig, når det drejer sig om dette. Derfor ender det med, at vi hvert eneste år, hvor vi har disse diskussioner om lære- og praktikpladser, stort set ikke gør noget.

Ministerens har ret i ud fra de tal, vi kender, at den ordning, som midlertidigt var sat i værk efter aftalen pr. 15. september, nok ikke har virket. Man kan selvfølgelig undre sig lidt over, at det slet ikke betyder noget, hvad prisen er på en lærling. Det har været fremme, at det bl.a. hænger sammen med tidspunktet, hvor man kører det på, og med, at der er en tradition for, at man i virksomhederne simpelt hen starter om sommeren med at ansætte lærlinge og elever. Det vil sige, at hvis sådan en ordning virkelig skal have virkning, skal den måske være fra det tidspunkt, men under alle omstændigheder skal den være permanent. I hvert fald tror jeg ikke, man kan sige, at den model, som ligger i det forslag, som Socialdemokratiet har fremsat, og som svarer meget til det, vi tidligere har talt for og foreslået, overhovedet ikke duer.

I hvert fald må man sige, at hvis man afviser denne model og så taler for, at man bare kan komme med noget andet, at det så snart må være disse partiers og regeringens opgave at komme med forslag om, hvordan man så vil løse det. Det er altså det frie initiativ, som den konservative ordfører talte for, der skal løse det. Jamen hvordan det? Hvert år står vi med dette problem, og lige lidt sker der.

Tilsyneladende forventer man, at problemet løses af sig selv om nogle år, når ungdomsårgangene bliver noget mindre, men det er forfærdelig synd for det danske samfund, at vi så i denne periode ikke udnytter de ressourcer, som der er i det store antal unge, som gerne vil ind på uddannelser. Det er utrolig umenneskeligt over for de unge mennesker, der ikke kan få den uddannelse.

Det kan godt være, at ordningen kan siges at være besværlig, som ministeren siger, og at den

[Aage Frandsen]

ikke har den ønskede effekt, men så må man igen sige, at så må vi da i fællesskab kunne finde ud af nogle andre metoder, for det er uacceptabelt, sådan som det går nu.

Ministeren nævnte også, at lærlinge og elever har særlig gunstige vilkår sammenlignet med gymnasieelevernes. Det synes jeg er interessant, fordi ministeren ellers har en tilbøjelighed til altid at fremhæve, at vi andre fremhæver gymnasieelevernes problemer på elevers og lærlinges bekostning. Jeg synes, det er rart, at vi her kan sige, at der er et område, hvor elever og lærlinge er begunstiget. Det er også rigtigt ud fra en betragtning om, at vi skal se at have så mange af disse områder som overhovedet muligt. Jeg mener også, ministeren selv tidligere har talt for, at man skal, skal vi sige favorisere på nogle områder unge, der vil tage en faglig uddannelse, for det er her, vi får mangel på arbejdskraft i 1990'erne. Det kan så betyde, at der er en vis ulighed i forhold til gymnasieeleverne.

Sammenfattende vil jeg sige, at vi er enige i forslagens hensigter. Det minder meget om det, vi tidligere har foreslået. Spørgsmålet, om det offentlige skal med eller ej, ser vi positivt på, selv om vi ikke havde det med i vort eget forslag. Det afgørende er simpelt hen, hvis ikke denne model duer, at de, der taler imod modellen, må fortælle os, hvad det så er for andre modeller, der duer, og som vi så med megen glæde vil være med til at se på og forhåbentlig så også støtte. Det afgørende er at få løst det problem, at i tusindvis af unge ikke kan få den lære- eller praktikplads, de søger.

(Kort bemærkning).

Sterup (KF):

Jeg vil bare med det samme besvare hr. Aage Frandsens spørgsmål. Jeg har et helt konkret eksempel, som jeg også nævnte i min ordførertale. Når arbejdsgivere og fagforbund inden for f.eks. jern- og metalindustrien sætter sig sammen for at lave en kampagne, i øvrigt i samarbejde med de fagkommercielle ved de tekniske skoler ude omkring i landet, med det formål at skaffe nogle flere lære- og praktikpladser, er jeg overbevist om, at det vil lykkes. Det er den form for privat initiativ, jeg og Det Konservative Folkeparti tror på i forbindelse med at få løst dette problem.

Inge Dahl-Sørensen (V):

Selve formålet med dette forslag fra Socialdemokratiet kan Venstre godt tilslutte sig. At skaffe flere lære- og praktikpladser, også til de nuværende store årgange af unge, er en vigtig samfundspolitisk opgave.

Midlerne, Socialdemokratiet foreslår til opnåelse af dette mål, kan Venstre dog ikke tilslutte sig. Øgede offentlige udgifter, tvungen bidragspligt og unødigt bureaukrati mener vi ikke løser problemet med de manglende praktikpladser. Vi har i dag ikke sikre beviser for, at en øget refusion vil betyde flere lære- og praktikpladser. Vi mener, at mange andre faktorer spiller ind, når en arbejdsgiver står foran beslutningen om, hvorvidt han bør skabe en lære- og praktikplads.

Her er de generelle konjunkturer afgørende for, om en virksomhed vil påtage sig en stigning i lønudgifterne. Dette ses tydeligt ved, at antallet af elever stiger, når der er vækst i samfundet.

Lønudgiften til en lære- og praktikplads har stor betydning for arbejdsgiveren, da han selv skal afholde denne uden for elevernes skoleophold. Kan lønudgiften for en lære- og praktikplads bringes ned eller holdes i ro, må man formode, at det har en yderst gunstig virkning i retning af at skabe flere lære- og praktikpladser.

Det, vi har at holde os til for så vidt angår virkningen af refusion, er, at den afsatte kvote på 100 mio. kr., som Arbejdsgivernes Elevrefusion kunne bruge til at øge antallet af elev- og praktikpladser, sandsynligvis ikke vil blive udnyttet.

Måske burde vi i stedet se på læretidens længde. For mange elevers eller erhvervs vedkommende er læretiden nede på 2 år. Når læremesteren endelig kan begynde at få arbejdsmæssig glæde af sin lærling, er vedkommende udlært og koster selvsagt et højere beløb i modsætning til tidligere, hvor læremesteren vidste, at sidste læreår gav bonus. Har man mon gjort de unge en bjørnetjeneste ved at nedsætte læretiden? Vi kan ikke se nogen grund til at øge refusionen til lære- og praktikpladser. Tværtimod mener vi, at vi også på dette område må holde de offentlige udgifter i ro. Disse kan bruges meget bedre på andre måder. Venstre kan således ikke støtte det foreliggende forslag.

Køpke Christensen (FP):

Aftalen mellem Socialdemokratiet og rege-

[Køpke Christensen]

ringen i efteråret 1989, der skulle fremtrylle det nødvendige antal lære- og praktikpladser, har åbenbart ikke været medvirkende til, at regeringspartierne Venstre og Konservative støtter L 107. Det er et lovforslag, der går ud på en ændring af Arbejdsgivernes Elevrefusion og har til hensigt at forhøje AER-bidraget. At Venstre og Konservative nu tager afstand fra dette forslag, hilser Fremskridtspartiet selvfølgelig velkommen.

Efter aftalen i august 1989 mellem Socialdemokratiet og regeringen blev der senere ved aktstykket i Finansudvalget frigivet 100 mio. kr. af AER's kassebeholdning. De 100 mio. kr., der blev taget fra kassen, skulle bruges til ekstra praktik- og lærepladser i erhvervslivet. Herudover er der søgt fremskaffelse af yderligere 2.000 i kommunerne, amterne og i staten.

Jeg kunne fristes til at spørge hr. Klaus Hækkerup, hvad der efter hans mening konkret er sket med hensyn til denne indsats fra regeringen og Socialdemokratiet. Hvor mange ekstra pladser blev det til i efteråret 1989, hr. Klaus Hækkerup?

Som sagt blev der brugt 100 mio. kr., og derfor vil det være af interesse for mange at få at vide, hvad der kom ud af disse penge.

Vi har mange fonde på arbejdsmarkedet. Til disse fonde tvangsindbetales der bidrag fra lønmodtagere og arbejdsgiverne. Disse bør efter Fremskridtspartiets opfattelse afskaffes. ATP, LD, AUD og det, som vi i dag her taler om, AER, er produktionsfordyrende omkostninger efter vores opfattelse.

Når vi ser på Lønmodtagernes Garantifond, er vi dog af den opfattelse, at den bør bevares i en eller anden form. Efter Fremskridtspartiets opfattelse er der ikke behov for yderligere byrder over for erhvervslivet og dermed de danske virksomheder.

Man kan efterhånden betegne det danske erhvervsliv som et erhvervsliv, der går på krykker. På den ene side pålægger vi det økonomiske byrder for derefter at give det erhvervsstøtte. Dette virker fuldstændig grotesk. Erhvervslivet skal have vilkår, så det kan klare sig selv uden erhvervsstøtte. Vi må tilstræbe bedre konkurrencevilkår. Det er her, vi må sætte ind over for at få flere i beskæftigelse, ikke kun unge under uddannelse, men så sandelig alle aldre af lønmodtagere.

L 107 har til formål at presse virksomhederne til at antage unge i lære, og dette uanset om der i den enkelte virksomhed er brug for flere beskæftigede eller ej.

Hvis vi ser på den offentlige sektor, ser det også mærkeligt ud, at man bare vil skubbe på stat, amter og kommuner for at tage flere i lære.

Spørgsmålet er herefter, om de øvrige ansatte i den offentlige sektor skal ud i arbejdsløshed, eller om arbejdstempoet bare skal sættes ned.

Når der er et vist antal arbejdstimer, uanset om det er på en privat arbejdsplads eller en offentlig arbejdsplads, skal der x antal ansatte til for at opfylde arbejdspladsens behov. Derfor vil den logiske konsekvens af at presse unge ind på arbejdspladser blive arbejdsløse blandt de uddannede på arbejdspladserne. Det er selvfølgelig uacceptabelt for Fremskridtspartiet.

Dette forslag er på sin vis en del af vor uddannelsespolitik. For at undgå fejlinvesteringer, samtidig med at man hele tiden bør være op to date med hensyn til at følge med i den store udvikling, der foregår i øjeblikket på det internationale plan, må det være yderst vigtigt, at Christiansborg og den offentlige sektor blander sig så lidt som muligt og overlader det til brancherne, herunder arbejdsgiverne og fagforeningerne, at løse problemerne.

Det er disse parter, der selv skal finde ud af, hvorledes man hele tiden er i front, idet det vil blive stift og bureaukratisk, jo mere vi får det offentlige system ind i billedet. Derfor bliver det mere svært at ændre via lovgivning.

Fremskridtspartiets klare filosofi over for dette forslag er, at vi ikke ønsker at lave presionspolitik over for arbejdsgiverne, kommunerne, amterne og staten, så de mere eller mindre tvinges til at beskæftige lærlinge.

For det private erhvervsliv skal der skabes flere lære- og praktikpladser ad naturlig vej, ved at der som sagt gives dem mulighed for større produktion igennem en lettelse af virksomhedernes byrder.

Det, der i dag er brug for over for det private erhvervsliv, er, at konkurrenceevnen bliver bedre. Fremskridtspartiet ser selvfølgelig gerne flere i beskæftigelse, både af uddannede og i lære- og praktikpladser, men for at dette kan ske, nytter det ikke mere eller mindre at presse arbejdsgiverne til at hæve arbejdsgivernes beløb til elevrefusionen.

[Køpke Christensen]

Ved gennemførelsen af dette forslag vil der overhovedet ikke ske en forbedring af konkurrencevilkårene. Når man gennemfører en presionspolitik over for virksomhederne for at tage flere i lære, vil resultatet blive, at der i den anden ende kommer flere arbejdsløse uddannede ud af det.

Hvis vi så ser på den offentlige sektor, vil det gå på nøjagtig samme måde. Ellers sker der bare det, at de uddannede her aflastes, så resultatet bliver en nedsættelse af arbejdstempoet med større offentlige udgifter til følge.

Derfor siger Fremskridtspartiet nej til dette her forslag.

Elisabeth Arnold (RV):

Baggrunden for dette lovforslag nr. L 107 kan læses i de statistiske oplysninger, der står i lovforslagets bemærkninger, og de taler deres eget triste sprog. Flere og flere unge afslutter basisuddannelsen uden at kunne få en praktikaftale bagefter. Det vil sige, at flere og flere forgæves søger pladser, flere søger også andre uddannelser, men hvad det allerværste er: Der er flere og flere, der ikke ønsker en uddannelse, efter at de har afsluttet basisåret.

Hvad der ikke kan ses i den statistik, der er opført i lovforslaget, men hvad vi ved fra andre undersøgelser, er, at de offentlige arbejdsgivere er blevet mindre tilbøjelige til at tilbyde lære- og praktikpladser. Det er rent ud sagt noget skidt.

Det er nok både forklarligt og forståeligt, for når der skæres ned, er det skånsommere for de fast ansatte at nedlægge nogle lærepladser, som ikke rammer nogen, man kender. Men for de unge som helhed er det katastrofalt, at den store offentlige arbejdsgiver er sakket agterud.

Hvis man ser på det efter de store linjer, kan man opfatte det som, at de private og især de små arbejdsgivere i meget høj grad uddanner arbejdskraft til det offentlige. Derfor er det forkert, når hr. Sterup siger, at det er noget, arbejdsmarkedets parter skal klare for sig selv. Det er i allerhøjeste grad en samfundsopgave at sørge for, at de unge får uddannelsespladser, og det er noget, som alle kræfter i samfundet må arbejde sammen om. Det er ikke noget, som uden videre kan overlades alene til arbejdsmarkedets parter.

Det foreliggende lovforslag er et forslag til at løse nogle af problemerne, og det er prisvær-

digt, og det bør naturligvis behandles seriøst. Men vi savner nogle beregninger af konsekvenser på typiske virksomheder før og nu og også af, hvilke konsekvenser det vil have for offentlige virksomheder, såvel store som små afhængig af, hvilken type det er. Endvidere savner vi en sandsynliggørelse af, at dette overhovedet hjælper. Det er jo ikke kun et spørgsmål om refusioner eller om at få kompensation for de lønudgifter, det pågældende firma har. At tage en lærling eller at tage en praktikant er jo også i høj grad et spørgsmål om at have tid til det og at have uddannelsesmæssige ressourcer og menneskelige ressourcer til at tage sig af eleven. Jeg er overbevist om, at der stadig væk ville være mange virksomheder, som, selv om de fik alle udgifter dækket, ikke følte, de kunne afse tid og menneskelige ressourcer til at tage sig af en elev med de forpligtelser, det indebærer at sørge for, at vedkommende bliver lukket ud på arbejdsmarkedet bagefter med en uddannelse, som arbejdsgiveren kan stå inde for er relevant.

Derfor er det Det Radikale Venstres opfattelse, at penge alene ikke gør det. Det er svært at sandsynliggøre, at vi kan løse hele praktikpladsproblemet alene ved at tænke i refusioner.

Hr. Sterup sagde, at virksomhederne skal have beskæftigelse for at kunne tage lærlinge. Det er naturligvis rigtigt, men mange offentlige arbejdspladser og også mange private virksomheder har jo simpelt hen så travlt, at de heller ikke har tid til at tage lærlinge. Derfor skal vi finde en balance, der på en eller anden måde gør det attraktivt at tage lærlinge, således at vi på den måde er med til at løfte det ansvar, vi alle sammen har for, at de yngre generationer kan få nogle ordentlige uddannelser.

Jeg opfatter lovforslag nr. L 107 som et behjertet forsøg på at få en ny diskussion i gang om, hvordan vi bedst skaffer det nødvendige antal lære- og praktikpladser for de unge. Det Radikale Venstre medvirker naturligvis af fuldt hjerte til den diskussion.

Jette Pors (CD):

Ja, det er et trist problem, vi her beskæftiger os med – det vil jeg give hr. Aage Frandsen ret i, og det tror jeg vi er enige om alle sammen.

I CD har vi tidligere sagt og mener stadig væk, at det bedste ville være, hvis arbejdsmarkedets parter selv fandt sammen om at løse det både tragiske og vigtige problem, for selvføl-

[Jette Pors]

gelig skal der sættes noget ind på at løse det, og da det tilsyneladende ikke har kunnet lade sig gøre hidtil, må der altså nogle andre ting til.

Spørgsmålet er for CD, hvad regeringen vil gøre, for vi vurderer det derhen, at udspillet skal komme fra regeringen. Jeg kunne forstå på ministeren, at der var tiltag i gang i løbet af foråret eller sommeren. Jeg vil bede ministeren oplyse hvornår – om der er tale om til foråret eller om til sommer. Også jeg tror, det er et problem, hvis løsning haster, og jeg ville også være glad for, hvis ministeren kunne uddybe lidt, hvilket udspil det egentlig er, regeringen vil komme med. Det vil vi i CD i hvert fald gerne vente på at se. Og så vil vi i øvrigt følge sagens behandling i udvalget.

Lysholm Christensen (KRF):

Det er virkelig et alvorligt problem, der nu igen er sat på dagsordenen her. Det er et problem, at vi mangler så mange lære- og praktikpladser. Først og fremmest er det et problem for de unge, men det er så sandelig også et samfundsproblem. Ja, det er nærmest uværdigt, at vi ikke kan give de unge en uddannelse efter basisåret.

Jeg må også udtrykke en skuffelse over, at de 100 mio. kr., der blev afsat sidste efterår i et forlig mellem Socialdemokratiet og regeringen om fremskaffelse af flere lærepladser, ikke har resulteret i flere pladser, end tilfældet er på nuværende tidspunkt. Vi havde dog stillet nogle forventninger til, at denne sum penge skulle løse en del af problemet, men disse forventninger er ikke blevet indfriet.

Det er skuffende, at erhvervslivet tænker så kortsigtet, som man tilsyneladende gør. Man er åbenbart ikke opmærksom på, at man om nogle år kan komme til at mangle uddannede folk til at påtage sig de job, der skal besættes i de år, der kommer, når årgangene falder i størrelse.

Socialdemokratiet foreslår nu, at offentlige arbejdsgivere også skal have del i AER-midlerne – der tænkes på amter og kommuner samt centraladministrationen.

For lidt siden udtalte hr. Aage Frandsen, at denne debat bærer præg af at være et tema over en variation af typen: enig i formålet, men det skal ikke gøres på denne måde, og jeg må bedrøve forslagsstillerne med, at mit indlæg ikke adskiller sig særligt fra denne holdning. Jeg må også sige, at formålet er godt, men vi tror ikke

rigtig på den her skitserede måde at gøre det på.

Det har jo vist sig, at tilskud til delvis dækning af lønudgifterne til eleverne ikke skaber pladserne – det har erfaringen vist – og derfor har vi heller ingen tro på, at det kan lykkes på denne måde, blot fordi man giver tilskuddet til de offentlige arbejdsgivere.

Der er dybest set kun én måde at løse dette problem på, og det er, at vi får et opsving i vores erhvervsliv, at der bliver skabt et naturligt behov for arbejdspladser, arbejdskraft, som skal uddannes, og som skal udfylde en plads i produktionsapparatet. Og så må vi glæde os over, at der er tendenser til, at dette opsving er på vej; det går bare for langsomt. Jeg vil ikke bagatellisere problemet, for det er der stadig – der er for mange, der går ledige.

Vi medvirker gerne til diskussionen om, hvordan vi kan få problemet løst, men jeg må bedrøve Socialdemokratiet med, at vi ikke tror på den skitserede løsningsmodel.

Klaus Hækkerup (S):

Som hr. Aage Frandsen ganske rigtigt sagde, kunne jeg stille mig herop og starte med at takke for tilslutningen til intentionerne i forslaget, men samtidig konstatere, at viljen til at leve op til en opfyldelse af intentionerne kan ligge på et meget ringe sted.

Jeg vil tage udgangspunkt i det, hr. Køpke Christensen sagde, nemlig at der overhovedet ikke er behov for en indsats på området.

Hvad er det egentlig for et problem, vi står over for her? Ja, når de unge forlader folkeskolen, er der stort set 3 muligheder. Vi kan sende dem ud og lade være med at give dem en uddannelse, lade dem prøve at hutle sig igennem med de jobmuligheder, der er, når man nu engang ikke har fået en uddannelse i samfundet. Det synes jeg ville være en både ringe og kortsigtet løsning, og jeg tror, at det med de konkurrencevilkår, Danmark kommer til at stå over for i det kommende tiår, vil være en helt forfejlet løsning.

Den anden mulighed, vi har, er at give dem en boglig uddannelse: vi kan lade dem gå i gymnasiet med henblik på, at de kan studere videre. Det er også en udmærket og tilfredsstillende løsning. Men den tredje mulighed – den, som man så ofte glemmer, og den, som vi måske i virkeligheden netop med de konkurrencevilkår, vi står over for, har så meget brug for – er at

[Klaus Hækkerup]

give dem en solid, omfangsrig, veludbygget erhvervsmæssig uddannelse.

Det, vi diskuterer i dag, er i virkeligheden, om vi kan vi gøre det eller vi ikke kan gøre det. Hr. Køpke Christensens oplæg lyder nærmest, som om der overhovedet ingen vilje er til at leve op til, at det er det, vi skal gøre. Hans og Fremskridtspartiets holdning er, at det er Folketinget fuldkommen uvedkommende, om den generation af danskere, der nu forlader folkeskolen, får en erhvervsmæssig uddannelse eller ej.

Intet kan være mere forkert, og det er med dette udgangspunkt, vi har fremsat det foreliggende lovforslag.

Dernæst siger Det Konservative Folkepartis ordfører, hr. Sterup, at dette her er noget, man skal overlade til det frie initiativ. Dertil vil jeg sige, at det har vi nu prøvet ganske længe. Resultatet har vi også kunnet se: det er optrykt fra de sidste tre år som bilag til lovforslaget. Resultatet er utilfredsstillende. Og jeg vil gerne spørge hr. Sterup: Hvilke incitament er der til man give det frie initiativ i det private erhvervsliv for at tilvejebringe et tilfredsstillende resultat på dette område?

Når jeg spørger på den måde, er det, fordi jeg heller ikke har hørt særlig mange konstruktive forslag fra Det Konservative Folkeparti til, hvordan denne problemstilling kunne løses.

Jeg vil dernæst gerne gøre et par bemærkninger om den offentlige sektor. Efter de oplysninger, jeg har kunnet få fra Det Faglige Udvalg for Kontoruddannelserne, blev der i 1989 indgået 2.000 aftaler mod 2.300 året før – altså et fald. Nu ved jeg godt, vi ikke har fået alle oplysningerne ind endnu, men alligevel er det et fald, som næppe vil blive indhentet af de oplysninger, der kommer frem i løbet af de kommende måneder fra arbejdsformidlingen.

Jeg må endda sige, at ministeren – sådan er mine oplysninger – har kunnet levne nogenlunde op til sin opgave i forbindelse med vores aftale, nemlig at få staten til at tage sin del af lærlingene. Det er kommunerne, der har svigtet lærlingene og eleverne, og det er for dårligt.

Fru Elisabeth Arnold nævnte, at kommunerne nok havde svært ved at tage lærlinge og elever ind, fordi der var så mange fastansatte, som man måske i så fald skulle skubbe ud. Hertil vil jeg for det første nævne, at der er en ganske betydelig personaleomsætning i kommunerne. For det andet, at de elever, man tager ind, jo ik-

ke skal overtage arbejdet fra de fastansatte, men skal uddannes inden for det pågældende område.

Det er muligt, at nogle af dem kan glide ind i permanente stillinger i forbindelse med den naturlige udskiftning. Det vil være godt for de unge. Det er også muligt, at nogle af dem må ud at søge andre græsgange, men så har de en uddannelse i ryggen, der gør dem bedre kvalificeret til at løse deres funktion i samfundet. Jeg mener ikke, det er rimeligt på nogen måde at holde hånden over det offentlige som arbejdsgiver, og slet ikke over kommunerne.

Det er også derfor, der i lovforslaget er lagt op til – det står godt nok en anelse kryptisk, skal jeg indrømme – at kommunerne kan inddrages under AER-ordningen, idet det er foreslået, at ordningen udvides til også at omfatte de offentlige arbejdsgivere, sådan at de arbejdsgivere, der tager et tilstrækkeligt antal lærlinge og elever ind, får et tilskud, kan man sige, fra de arbejdsgivere, der ikke tager tilstrækkeligt mange ind.

Men der står også: »Såfremt det viser sig muligt at opnå en aftale med de kommunale organisationer om en passende forøgelse af antallet af lære- og praktikpladser, vil bidrag og tilskud for den offentlige sektor kunne fastsættes til nul.«

Der er altså tale om her at give regeringen en mulighed for, hvis de kommunale organisationer efter regeringens opfattelse ikke opfører sig rimeligt, at pålægge den del af dem, der ikke ønsker at tage et tilstrækkeligt antal lærlinge og elever ind, at betale til festlighederne. Det er en bemyndigelse, som vi – jeg vil ikke sige helt trygt, men som vi dog, da vi er enige om målsætningen på dette område – rimelig trygt overlader til regeringen, og det er intentionerne med det lovforslag, der foreligger her. Prøv ad forhandlingens vej med kommunerne, og hvis ikke det lykkes, er der altså en mulighed for at vise dem den anden side af hånden – nej, det behøver ikke at være et håndkanthug, hr. minister.

Det er nævnt, at det kan være vanskeligt at skaffe praktikpladser, og det er nævnt, at denne sag i virkeligheden løses den dag, man får tilstrækkelig gang i erhvervslivet. Jeg er ikke i tvivl om, at vi heller ikke vil have noget praktikproblem i Danmark den dag, vi igen har fuld beskæftigelse. Men det er ikke rigtigt, at det er

[Klaus Hækkerup]

nødvendigt at vente, til vi har fuld beskæftigelse.

Oversigten bag i lovforslaget viser jo netop, at der er tale om, at en række af de store virksomheder i Danmark forholdsmæssigt slet ikke antager lærlinge og elever i det omfang, som små virksomheder gør. Hvis de store virksomheder, som endda har et bedre grundlag for at tilrettelægge en alsidig uddannelse for de unge, tog elever ind og lærlinge ind i samme omfang som de små virksomheder, så havde vi ikke noget praktikpladsproblem i Danmark.

Jeg havde i sommer fornøjelsen at besøge Danfoss. Hvis bare alle store virksomheder ville gøre som Danfoss, var denne debat overflødig. Og det er simpelt hen ideen i forslaget at skabe et ganske kraftigt økonomisk incitament for de store virksomheder til at leve op til deres naturlige forpligtelse på området.

Undervisnings- og forskningsministeren nævnte, at man skulle passe på bivirkninger, og ministeren var nærmest nervøs for, at løntilskud skulle føre til urealistiske forhandlinger for så vidt angår løndannelsen for de unge – sådan måtte jeg forstå ministeren.

Hertil vil jeg gerne sige, at det tror jeg ikke, for det er jo de samme, der skal betale lønnen, hvad enten de gør det som løn eller de gør det indirekte via en AER-ordning. Derfor skulle arbejdsgivernes, skal vi sige markedsbestemte løntilbageholdenhed – især da forhandlingerne jo foregår mellem centrale organisationer – overhovedet ikke blive berørt af lovforslaget. De økonomiske incitamenter for arbejdsgiverne vil være de samme.

Om de administrative omkostninger vil jeg sige, at dem tror jeg rent ud sagt ikke på. Jeg har snarere indtryk af, at det er omkostninger, man har skønnet sig til, fordi man ikke kan lide lovforslaget. Jeg tror, det kan administreres meget enklere og billigere, end det er skitseret, og i hvert fald vil jeg gerne se de beregninger, der ligger til grund for beregningerne.

Jeg er enig i, at det er ønskeligt at inddrage arbejdsmarkedets parter i vurderingen her. Jeg er også enig med hr. Sterup i, at der nok har været et forholdsvis ringe forbrug af de 100 mio. kr., og det kunne tilsige, at man overvejede en forlængelse af det tidspunkt, inden hvilket aftaler skulle være indgået, til f.eks. 1. april i år.

Men først og fremmest savner jeg nogle alternative forslag til, hvordan man ellers ville løse

den problemstilling, der er rejst her. Og helt specielt vil jeg gerne understrege fru Jette Pors' spørgsmål til ministeren: Hvilke forestillinger er det egentlig, regeringen gør sig? Hvad er det for analyser og overvejelser, regeringen gerne vil have gennemført? Det ville være rart at få det belyst, sådan at vi kunne få at vide, hvad det er, regeringen helt præcist forestiller sig på dette område.

(Kort bemærkning).

Køpke Christensen (FP):

Hr. Klaus Hækkerup udtalte, at Fremskridtspartiet intet ønsker for at få flere i beskæftigelse. Enten vil hr. Klaus Hækkerup ikke forstå, eller også kan han ikke forstå.

Det, det drejer sig om, er at gøre det attraktivt for erhvervslivet at antage lærlinge, og det gør man ved at give virkelige konkurrencevilkår for det danske erhvervsliv.

Hvad angår lovinitiativ, vil jeg sige, at det lovinitiativ, der hidtil er taget på området f.eks. med hensyn til at nedsætte arbejdstiden, jo ikke medførte bemærkelsesværdigt flere arbejdspladser. Derfor siger vi nej til alle de lovinitiativer fra Christiansborg på disse områder.

(Kort bemærkning).

Sterup (KF):

Hr. Klaus Hækkerup stillede mig et konkret spørgsmål eller brugte flertalsformen, hvilke incitamenter man ville bruge i det frie initiativ for at få skabt flere lære- og praktikpladser. Nu har jeg bedt om en kort bemærkning, og det forbyder mig selvfølgelig at gå i detaljer og komme med masser af eksempler. Men jeg vil gerne give et konkret eksempel, som hr. Klaus Hækkerup selv nævnte, nemlig virksomheden Danfoss, som jo har mange lærlinge og efg-praktikanter. Men hvad var det, der fik Danfoss til at tage et antal mere her i efteråret? Jo, det var en henvendelse fra den organisation, Danfoss er medlem af, og det skete i forbindelse med de kampagner og de informationsaktiviteter, jeg omtalte i mit tidligere indlæg, som udgår fra de forskellige organisationer på arbejdsmarkedet med henblik på at få organisationernes medlemmer til at oprette flere lære- og praktikpladser. Det skal selvfølgelig ikke have hele æren for, at Danfoss er en mønstervirksomhed på dette punkt, men det er bare et konkret eksem-

[Sterup]

pel på, at man på den måde uden nogen form for statsindblanding kan skaffe flere pladser end dem, virksomhederne oprindeligt havde besluttet sig for at oprette.

Dernæst kan man spørge, hvad incitamentet i dette her så er. Ja, det er jo i virkeligheden den omstændighed, vil jeg gerne sige til hr. Klaus Hækkerup, at problemet jo løser sig selv, forstået på den måde, at der, som det fremgår af den opstilling, som ledsager lovforslaget, i løbet af nogle få år bliver mangel på unge mennesker, bliver mangel på arbejdskraft. Og hvis man ikke kan få virksomheder og det offentlige til af andre grunde – af mere idealistiske grunde – til at tage de unge ind, så kan man da i hvert fald som et meget væsentligt incitament også i forretningsverdenen pege på, at hvis man ikke gør det nu og dermed skaffer sig den kvalificerede arbejdskraft, man skal bruge ind i det næste årtusind, kan man få meget svært ved på et senere tidspunkt at skaffe sig den nødvendige arbejdskraft.

Undervisnings- og forskningsministeren (Bertel Haarder):

Jeg er enig i, at vi bør lovprise Danfoss og holde Danfoss frem som et eksempel, andre bør følge.

Til gengæld mener jeg, man bør tage afstand fra det, der er sket i banksektoren, hvor parterne har besluttet helt ensidigt at lade de kommende personalebegrænsninger gå ud over de unge. Det er de to yderpunkter, vi står med.

Jeg agter i øvrigt med hensyn til banksektoren at henvende mig til de to parter og bede dem om at genoverveje den del af deres aftaler. For man kunne da forstå, hvis de aftalte, at de nyuddannede ikke skulle have garanti for et job, men at aftale, at man slet ikke vil bruge den uddannelseskapacitet, man har, er meget forkert, og det vil jeg henvende mig til de to parter om.

Jeg mener i det hele taget og føler trang til at gentage, at vi skal fastholde arbejdsmarkedets parter på deres ansvar på dette punkt. Vi har vedtaget i bred enighed en erhvervsuddannelseslov, som siger, at det er parterne, der bestemmer indhold og alt muligt andet vedrørende disse uddannelser – vi giver parterne udstrakt selvstyre – og derfor er det også parterne, der på dette punkt skal gå i spidsen. Den største velgerning, arbejdsmarkedets parter kunne gø-

re de unge, ville jo være at proklamere, at nu kan man være sikker på helt stabile lønforhold på lærlinge- og praktikantområdet de næste to år. Det ville være noget, der ville vække opsigt, og som ville gøre det klart for alle, at nu tænker arbejdsmarkedets parter på de unge.

(Kort bemærkning).

Aage Frandsen (SF):

Hr. Sterups bemærkning om, at problemerne løser sig selv om nogle år, er typisk. Det er rigtigt, men hvad med de unge, som i øjeblikket ikke kan få en praktikplads, og hvad med det behov for uddannet arbejdskraft, som vi vil have i 1990'erne, når vi ikke har tilstrækkelig mange unge til at overtage arbejdspladserne?

Man kan somme tider sige, at problemerne løses på en sådan måde, at det er helt utilfredsstillende, at de netop bliver løst på den måde, og det er det, markedet og markedskræfterne vil gøre, hvis man følger hr. Sterups tankegang.

(Kort bemærkning).

Sterup (KF):

Jeg tror, at hr. Aage Frandsen har misforstået min tankegang. Men det kan selvfølgelig skyldes, at jeg ikke tilstrækkelig grundigt har indviet ham i den. Men jeg sagde som et svar til hr. Klaus Hækkerup, at hvis man forestiller sig, at erhvervslivet ikke af andre grunde, altså af mere ideelle grunde, ville tage de unge mennesker ind, kunne man i hvert fald fremholde for virksomhederne, at hvis de ikke tilstrækkelig tidligt og i tilstrækkeligt omfang, dvs. f.eks. nu, tog den kvalificerede arbejdskraft ind, de skal bruge helt frem til og ind i næste årtusind, ville de pågældende virksomheder på et senere tidspunkt ind i 1990'erne få vanskeligt ved at skaffe arbejdskraften, og denne logiske sagsfremstilling skyldes jo den omstændighed, at problemet løser sig selv, hvis man ikke gør noget, fordi der kommer færre og færre 17-årige ud. Det er altså ikke min tankegang, at man bare skal lade stå til og lade det løse sig selv. Jeg siger bare, man kan bruge det som et incitament for dem, der ikke selv kan se nødvendigheden af i dag at tage flere lærlinge og praktikelever ind.

Klaus Hækkerup (S):

Jeg kan godt være enig med hr. Sterup i, at det er selvfølgelig ønskeligt at påpege det. Men

[Klaus Hækkerup]

jeg synes ikke, det er nok. Igennem ganske mange år har vi sagt, at vi får de faldende ungdomsårgange, og at det derfor er vigtigt af hensyn til virksomhederne selv, at de nu tager nogle lærlinge ind. Og vi står stadig væk med et stort, udækket behov.

Jeg vil også gerne sige til hr. Sterup, at jeg ikke tror, det løses ved, at man bare fra nogle – erkendt godt og dygtigt – fagforbund og arbejdsgiverorganisationer retter henvendelse til medlemsvirksomhederne, for det er jo langtfra alle, der gør det, og jeg tror også, problemets størrelsesorden er sådan, at det vil være vanskeligt at nå en løsning.

Jeg vil gerne give tilslutning til ministerens tilkendegivelse om en henvendelse til banksektoren, men tilføje, at jeg stadig væk synes, ministeren omvendt er en lille smule florumvunden, når han taler om, hvordan arbejdsmarkedets parters ansvar skal fastholdes på løsningen af den her rejste problemstilling. Hvad forestiller ministeren sig helt præcist man kan gøre for yderligere at skærpe arbejdsmarkedets parter i deres holdning og forholden sig til den her rejste problemstilling?

Fru Elisabeth Arnold nævnte, at der manglede en sandsynliggørelse af, at økonomiske incitamenter kunne virke på dette område. Hertil vil jeg gerne sige, at det nærmeste, jeg har kunnet finde i retning af en objektiv redegørelse, er en licentiatafhandling, der blev lavet i 1988 ved Økonomisk Institut på Københavns Universitet, en økonomisk analyse af lære- og praktikpladsproblemet. Af denne undersøgelse fremgår det, at der er flere måder, man kunne tænke sig at løse praktikpladsproblemet på, f.eks. ved at indføre en kvoteordning.

Der er også andre muligheder, men undersøgelsen peger på, at et af de mest effektive virkemidler er at operere med økonomiske tilskud eller afgifter af en tilstrækkelig stor størrelse. Det er også derfor, vi i lovforslaget har lagt op til at bruge disse styringsmidler.

Nu lagde jeg godt mærke til, at hr. Sterup sagde, at de ikke virkede. Det synes han at kunne uddrage af erfaringerne fra forliget om de 100 mio. kr., der blev afsat i efteråret 1989. Der er herefter to muligheder: Enten har beløbene ikke været så store, at de har kunnet påvirke adfærden hos virksomhedslederne. Det kunne give anledning til at overveje, om man burde

sætte beløbene op og måske dække en del af lønudgiften også i arbejdstiden, altså ud over skoletiden.

Den anden mulighed er at konstatere, at de økonomiske styringsmidler overhovedet ikke virker, og det er jo en konstatering med ganske vidtrækkende perspektiver, for hvis vi nu nærmer os en situation, hvor man ikke mere kan købe sig til ting, er vi altså dér, hvor det kapitalistiske samfund ligesom det kommunistiske må siges at nærme sig sammenbruddets rand.

Derfor er konklusionen for mit eget vedkommende nok den, at jeg tror, vi må sige, at de beløb, der har været tale om, ikke har haft sådan en størrelse, at det har været et tilstrækkeligt økonomisk incitament for de mange store virksomheder, der sagtens kunne tage flere elever og praktikanter ind.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til Uddannelsesudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Meddelelser fra formanden:

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Der er ikke mere på dagsordenen.

I overensstemmelse med § 2 i lov nr. 297 af 10. juni 1971 om internationalt udviklingssamarbejde har udenrigsministeren i skrivelse af 29. december 1989 fremsendt femårsplanen til udgiftsrammen for perioden 1990–94.

Der er foretaget ændringer i følgende udvalg:

Retsudvalget (2/1 90):

Udtræder: Hugo Holm (FP)

Nyt medl.: Knud Lind (FP)

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 10. januar 1990, kl. 13.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den i salen opslåede dagsorden.

Mødet hævet kl. 15.29